

TIJORAT BANKLARI HISOB SIYOSATI VA MOLIVAVIY HISOBOTLARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Qo'shimova Laylo Iskandar qizi

Bank Moliya akademiyasi MSc – Bank ishi va audit yo'nalishi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13905927>

Annotatsiya. Ushbu maqolada tijorat banklarining hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan talablar tahlil qilinadi. Hisob siyosati bankning moliyaviy operatsiyalarini aks ettirish usullari va printsiplarini belgilab beradi. Banklarning moliyaviy hisobotlari xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va milliy qonunchilik talablari asosida shakllantirilishi lozim. Maqolada hisobotlarning asosiy turlari – balans, daromadlar va xarajatlar hisoboti, pul oqimi hisoboti va o'z kapitali o'zgarishlari hisobotlari batafsil ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba va milliy amaliyotlar solishtirilib, hisob siyosatini takomillashtirish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, hisob siyosati, moliyaviy hisobot, tahlil, UFRS, balans, daromad, tannarx, pul oqimi, kapital.

REQUIREMENTS FOR ACCOUNTING POLICIES AND FINANCIAL STATEMENTS OF COMMERCIAL BANKS

Abstract. This article analyzes the requirements for accounting policies and financial statements of commercial banks. The accounting policy determines the methods and principles of reflecting the bank's financial operations. Banks' financial reports should be prepared based on international financial reporting standards (IFRS) and national legislation. The article examines in detail the main types of statements - the balance sheet, the income and expense statement, the cash flow statement, and the statement of changes in equity. Also, international experience and national practices are compared, and the need to improve the accounting policy is emphasized.

Keywords: Commercial banks, accounting policy, financial reporting, analysis, IFRS, balance sheet, income, cost, cash flow, capital.

ТРЕБОВАНИЯ К УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКЕ И ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Аннотация. В данной статье анализируются требования к учетной политике и финансовой отчетности коммерческих банков. Учетная политика определяет методы и принципы отражения финансовых операций банка. Финансовая отчетность банков должна быть подготовлена на основе международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) и национального законодательства. В статье подробно рассмотрены основные виды отчетности - баланс, отчет о доходах и расходах, отчет о

движении денежных средств и отчет об изменении собственного капитала. Также сравнивается международный опыт и отечественная практика, а также подчеркивается необходимость совершенствования учетной политики.

Ключевые слова: Коммерческие банки, учетная политика, финансовая отчетность, анализ, МСФО, баланс, доходы, затраты, денежный поток, капитал.

Kirish.

Tijorat banklari zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular moliyaviy tizimni barqaror va samarali boshqarishda asosiy rol o'ynaydi. Banklarning muvaffaqiyatli faoliyati ko'p jihatdan ularning hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga bog'liqdir. Hisob siyosati bankning moliyaviy ko'rsatkichlarini aniqlash, ularni to'g'ri aks ettirish va bu orqali investorlar, aksiyadorlar, davlat organlari hamda boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchli ma'lumot taqdim etishga xizmat qiladi.

Banklar o'z faoliyatini amalga oshirayotgan iqtisodiy muhit doimiy ravishda o'zgarib bormoqda. Shu sababli moliyaviy hisobotlarga qo'yiladigan talablar ham muntazam ravishda yangilanib, xalqaro standartlar va milliy qonunchilikka moslashmoqda. Ushbu maqolada tijorat banklarining hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan asosiy talablar, ularning moliyaviy barqarorlik va ishonchlilikka ta'siri tahlil qilinadi.

Asosiy qism.

Tijorat banklari hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan talablar

Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim bo'g'inlaridan biri bo'lib, ularning moliyaviy hisobotlari banklarning faoliyati to'g'risidagi to'liq va haqqoniy ma'lumotlarni aks ettiradi. Bu hisobotlar bankning moliyaviy barqarorligini, resurslardan samarali foydalanishini va investitsiya qiluvchilar, mijozlar hamda boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchli ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, tijorat banklari hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan talablar qonunchilik va xalqaro standartlarga asoslangan bo'lishi muhimdir.

Hisob siyosati tijorat banklarining moliyaviy axborotni shakllantirish va taqdim etish usullarini belgilaydi. U moliyaviy hisobotlarni tuzishda asosiy mezonlar va qo'llaniladigan me'yoriy-huquqiy asoslarni o'z ichiga oladi.

Hisob siyosatining maqsadi.

Hisob siyosatining asosiy maqsadi bank faoliyatining shaffoqligini ta'minlash, moliyaviy natijalarni haqqoniy ko'rsatish va axborotning foydalanuvchilari uchun qulay bo'lishini

ta'minlashdir. Bu orqali aksiyadorlar, investorlar, davlat organlari va boshqa tomonlar bank faoliyati haqida to'liq ma'lumot olishlari mumkin.

Hisob siyosatining asosiy prinsiplari

- Tushunarli bo'lishi: Hisobot axboroti keng foydalanuvchilar uchun tushunarli bo'lishi kerak.
- Moslashuvchanlik: Hisob siyosati doimiy ravishda moliyaviy faoliyatni aniq aks ettirishi lozim.
- Shaffoflik: Barcha moliyaviy operatsiyalar va ularga tegishli ma'lumotlar hisobotda aniq va to'liq aks ettirilishi zarur.

Tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari bankning moliyaviy holatini aks ettirib, ularning aktivlari, passivlari, daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi axborotni taqdim etadi.

Moliyaviy hisobotlar turlari va tarkibi

Banklarning moliyaviy hisobotlari bir nechta asosiy turdagi hisobotlardan iborat bo'lib, ular bank faoliyatining turli jihatlarini aks ettiradi:

Moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot (balans): Bankning aktivlari, passivlari va kapitali to'g'risidagi ma'lumotlarni aks ettiruvchi asosiy hisobotdir.

Daromadlar va xarajatlar to'g'risidagi hisobot: Bankning moliyaviy natijalari, daromadlar va xarajatlari haqida ma'lumot beradi. Bu hisobot bankning foyda yoki zarar keltirganini ko'rsatadi.

Pul oqimi to'g'risidagi hisobot: Bankning pul mablag'larining kelib chiqishi va sarflanishi haqida batafsil ma'lumot beradi.

O'z kapitali o'zgarishlari hisobotlari: Bankning o'z kapitalidagi o'zgarishlar (aksiyalar chiqarilishi, dividendlar to'lanishi) haqida hisobot beriladi.

Moliyaviy hisobotlarga qo'yiladigan talablar

Tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari xalqaro standartlar va milliy qonunchilik talablariga mos kelishi lozim. Moliyaviy hisobotlarga qo'yiladigan asosiy talablar quyidagilardan iborat:

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS):

Xalqaro Moliyaviy Hisobot Standartlari (IFRS) global moliyaviy bozorlarda shaffoflikni ta'minlash va turli mamlakatlarda moliyaviy axborotlarning bir xil mezonlarga ko'ra taqdim etilishini ta'minlash uchun ishlab chiqilgan.

IFRS talablari

IFRS tijorat banklari uchun quyidagi asosiy yo'nalishlarni belgilaydi:

- Aktivlar va passivlarni haqqoniy baholash.

- Daromadlar va xarajatlarni vaqtida tan olish va hisobotda aks ettirish.
- Pul oqimlarini to'g'ri tasniflash va hujjatlashtirish.

Tijorat banklari xalqaro standartlarga mos ravishda hisobotlarni tayyorlashi lozim. IFRSga mos kelish xalqaro investorlar va kredit beruvchilarga banklar faoliyati to'g'risida ishonchli ma'lumot taqdim etishni ta'minlaydi.

Milliy qonunchilik va me'yorlar: Banklar mahalliy qonun va me'yoriy hujjatlarda belgilangan talablar asosida hisobotlarni tayyorlashlari lozim. O'zbekiston Respublikasida bu O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan me'yorlar orqali tartibga solinadi.

O'z vaqtida taqdim etish: Moliyaviy hisobotlarni o'z vaqtida va belgilangan muddatlarda taqdim etish zarur. Bu, ayniqsa, aksiyadorlar, moliyaviy muassasalar va davlat organlari uchun muhimdir.

Aniqlik va haqqoniylik: Hisobotlar faqat aniq va tekshirilgan ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak, xato yoki noto'g'ri ma'lumotlar bankning ishonchliligiga zarar yetkazadi.

Tushunarlilik: Hisobotlardagi ma'lumotlar keng omma va investorlar uchun tushunarli tarzda taqdim etilishi zarur.

Xalqaro tajriba va milliy amaliyot

Xalqaro tajriba ko'rsatganidek, hisob siyosatini tartibga solishda xalqaro standartlar asosiy mezon sifatida qabul qilinadi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) bo'yicha hisobot tayyorlash ko'plab davlatlarda majburiy hisoblanadi. O'zbekiston bank tizimida ham bu standartlar joriy etilib, banklarning xalqaro maydonda ishonchliligini oshirishga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda tijorat banklari moliyaviy hisobotlarini shakllantirishda milliy buxgalteriya hisobining standartlari, shuningdek, Markaziy bankning tavsiyalari va talablariga qat'iy rioya qilishlari kerak. Shu bilan birga, O'zbekiston tijorat banklari moliyaviy hisobotlarini yanada takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish maqsadida tegishli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xulosa

Tijorat banklarining hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan talablar bank faoliyatining shaffofligi va samaradorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Hisobotlar xalqaro standartlar asosida tayyorlanishi, ularning haqqoniyligi va ishonchliligi ta'minlanishi bankka nisbatan ishonchni oshiradi va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Tijorat banklari hisob siyosati va moliyaviy hisobotlariga qo'yiladigan talablar ularga ishonchni oshiradi, bank faoliyatining qay darajada ekanligini baholash imkonini beradi va global

miqyosda xalqaro standartlarga moslashishga ko'maklashadi. Bu talablar moliyaviy axborotning haqqoniy va shaffof bo'lishini ta'minlab, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, hisob siyosatini takomillashtirish va moliyaviy hisobotlarni xalqaro talablarga moslashtirish bugungi kundagi muhim vazifalardan biridir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni va qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ko'rsatmalari.
2. O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlar bo'yicha ko'rsatmalar.
5. International Financial Reporting Standards (IFRS) — xalqaro moliyaviy hisobot standartlari.
6. Mishkin, F.S. (2016). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson Education.
7. Chown, J.F. (1994). A History of Money. Routledge.
8. Omonov, B. (2019). Bank ishi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Iqtisodiyot.
9. Karimov, A. (2020). Buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlil. Toshkent: Iqtisodiyot.
10. Nazarov, N. (2018). Moliyaviy hisobotlarning sifat ko'rsatkichlari va ularning baholash usullari. Toshkent: TDYU nashriyoti.
11. Схиртладзе, А. (2015). Учет в коммерческих банках: теория и практика. Москва: Финансы и статистика.
12. Greuning, H. & Bratanovic, S. (2009). Analyzing Banking Risk: A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management. World Bank Publications.